

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*Journal of Social and Cultural Studies*

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year:2019, Sayı/Issue: 4, Sayfa/Page:1-16

TAŞRA'DA EŞRAF OLMAKGünce DEMİR¹**Öz**

Bu çalışmanın amacı, bir taşra kentinde eşraf olarak bilinen kişilerin bir statü grubu olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine bakmak ve ayrıca toplumsal hiyerarşideki sosyal konumları açısından “eşraf”ı kavramlaştırmaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da Türkiye’de yapılmış olan taşra çalışmalarına sosyolojik açıdan katkı sağlamaktır. Eşraf olma kavramı genel tanımlarından da yola çıkıldığında içerisinde görece bir seçkinlik hali barındırmaktadır. Bu nedenle “eşraf” olarak araştırmaya katılan kişilerin kendilerini diğerlerinden ayırma hali dikkat çekicidir. Yapılan derinlemesine görüşmeler sırasında katılımcılar eşraf olarak sahip oldukları statünün altını çizmişler ve bu statü konumu ile edindikleri toplumsal hiyerarşideki yerlerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu toplumsal konumu sürdürmek ve sahip oldukları statüye uygun olarak davranışlarını ve tercihlerini belirlemek durumunda olduklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada kent içinde uzun süredir aynı yerde yaşayan ailelerin ekonomik, toplumsal, kültürel ve sembolik sermaye açısından var olan birikimleri statü konumlarını belirlemede oldukça etkilidir. Çünkü bu belirtilen dört sermaye türü açısından birikimleri, eşrafın statü konumunu sürdürmelerinde de önemlidir. Eşraf, sahip oldukları sermaye ile tercihler yapmakta ve bu tercihler ile “eşraf” olduklarını diğerlerine sunmaktadırlar. Katılımcılar “bizce yakışan”, “dengimiz olan”, “bizden beklenen” gibi söylemler ile statü konumlarını göstermek ve sürdürmek için çabaladıklarını açıkça ortaya koymuşlardır. Yaşamlarını taşrada sürdürmeyi tercih etme nedenlerinden biri olarak da bu kentin eşrafı olmanın onlara sağladığı toplumsal konumun ne kadar önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu durum “eşraf olma” haline yükledikleri anlamı göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Taşra, Eşraf, Statü konumu, Kültürel sermaye, Toplumsal sermaye

NOTABLES IN A SMALL TOWN**Abstract**

In this study, our aim is to see whether the people known as notables in a small town can be evaluated as a status group or not and also to conceptualize notables in terms of their social position in the social hierarchy. Another aim of our study is to contribute to small town studies in Turkey from sociological perspective. From the general definitions of the concept of being a notary also includes a relative state of elite. For this reason, it is noteworthy that the people who participated in our research as “notables” distinguish themselves from others. During the in-depth interviews we conducted, the participants underlined their status as a crafty and indicated their status in the social hierarchy. They also stated that they had to maintain this social position and determine their behaviors and preferences in accordance with their status. At this point, “notables”, which have their family roots in the city, families’ accumulation in terms of economic, social, cultural and symbolic capital, is quite effective in determining their status. Because, in terms of these four types of capital, their accumulation is also important in maintaining the status positions of the notables. They make choices with their different kinds of capital and notables present themselves to the others with these preferences. During our study, they clearly revealed the status position that the endeavors endeavored to show and maintain with the discourses such as an “befitting us”, “our equivalent”,

¹ Dr. Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, guncceyilmaz@gmail.com ORCID: 0000-0001-7747-6769

“expectation from us”, “doing what is appropriate”. They expressed how much they attached importance to the social position of being the notables of this city as one of the reasons why they preferred to live in the small town. This situation shows that they are attributed to being “notables”.

Keywords: *Small town, Notables, Status, Cultural capital, Social capital*

Giriş

Türkiye'nin her yerinde, o bölgedeki insanlara eşraf hakkında sorular sorulduğunda belirli aile isimlerinden bahsedilmektedir. Eşraf denildiğinde ilk akla gelen genellikle bölge halkı üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan ve uzun yıllardır aynı yerde yaşayan aileler anlaşılmaktadır. Kısaca, kendine has özelliklere sahip olan eşraf, sosyal yapı içinde önemli bir yere sahiptir.

Türkiye'de yapılan sosyolojik çalışmalar çoğunlukla ya köy ya da büyük şehir araştırmalarında yoğunlaşmaktadır. Ancak, küçük kent ya da taşranın sosyal yapısını ve özellikli dinamiklerini yansıtan çalışmalar nadirdir. Türkiye'nin taşra ya da küçük kent olarak ifade edilen yerleşimlerine bakıldığında sosyal tabakalaşmanın oluşmasında ve incelenmesinde öneminin yüksek olduğu da bir gerçektir. Taşra ve merkez ilişkisi önemlidir. Öte yandan, taşradaki sosyal yapıyı ve tabakalaşmayı anlamak açısından öne çıkan bir grup da “eşraf”dır. Sınıf durumları bakımından eşraf, özellikle göreceli elit karakteristiğinden dolayı taşranın sosyal tabakalaşmasında belirleyici bir yere sahiptir.

Çalışmanın amacı, taşra eşrafını sosyal hiyerarşideki sosyal konumları açısından kavramlaştırmak ve bir statü grubu olarak var olup olmadıkları sorusuna cevaplar aramak ve Türkiye'deki taşra çalışmalarının sosyolojik anlayışına katkıda bulunmaktır. Bu kapsamda çalışmada öncelikle kullanılan temel kavramlar tanımlanmaya çalışılmış ve kavramların çalışma açısından incelendiği perspektif ortaya konulmuştur. Bu kavramların genel sosyoloji literatürü içerisinde keşiştiği noktalar belirlenerek teorik çerçeve oluşturulmuştur. Özellikle Weber'in “statü” kavramından yola çıkarak “eşraf”ın toplum içindeki konumu belirtilmeye çalışılmıştır(Weber, 1991 s. 269)

Çalışmada ortaya koyulan kavramların toplumsal düzendeki karşılığını görmek adına derinlemesine görüşme yöntemi uygulanarak bir saha çalışması yapılmıştır. Bu saha çalışmasına 8 erkek, 12 kadın katılım sağlamıştır.

Yapılan görüşmeler sırasında, eşrafın sahip olduğu statü konumunu ortaya koyma ve sürdürme hali dikkat çekicidir. Öte yandan eşraf sahip olduğu statü konumunun diğerleri ile arasında oluşturduğu ayrıma vurgu yapmaktadır. Bu ayrılma durumunu öne çıkartan bazı alıntılara çalışmada bulgular kısmında yer verilmiştir. Ayrıca katılımcıların kendilerini eşraf olarak

yerleştirdikleri statü konumları sahip oldukları ekonomik, toplumsal, kültürel ve sembolik sermayeler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Taşra neresidir? Eşraf kime denir?

Taşra en temel anlamıyla bir ülkenin başkenti ve önemli büyük şehirleri dışında kalan tüm yerleri ifade etmek için kullanılmaktadır (TDK, 2005 s.658-659). Taşra, kendine has yapısı sebebi ile aslında belirttiği coğrafi alandan daha çok bir yaşam biçimini ifade etmektedir. Coğrafi olarak belirli bir esneklik ile ifade edilen taşra kavramı, kırsal yerleşimlerden başlayarak kente doğru pek çok ara yerleşimi de içermektedir. Taşra denildiğinde ilk akla gelen köy ya da kırsal yerleşim alanlarıymış gibi düşünülse de aslında kasaba, ilçe hatta kentler bile kavramın temsil ettiği alan içindedir (Çelik, 2017 s.37). Taşra üzerine pek çok çalışması bulunan Alver, taşranın varla- yok arası bir imge olduğunu belirterek, her zihne göre bu imgenin tekrar tekrar şekilleneceğini belirtmektedir (Alver, 2017 s.10). Bu da aslında taşranın mekândan öte bir algı üzerine var olduğunu ortaya koymaktadır. Pek çok günümüz büyük şehri bile kendi içinde “taşra” olma halinin ötesine geçememiştir. Bunun temel sebebi bu kentlerin içinde yaşayan bireylerin kendini taşrada yaşadıklarını hissetmeleridir.

Çalışmada taşra üzerinden bir kurgu oluşturulmasının temel sebebi bu “taşrada hissetme” durumudur. Taşranın kendine has bir düzeni, bir yapısı vardır. Pek çok kişi birbirini tanır, bu tanışıklık bir toplumsal yapıyı yaratır. Özellikle uzun yıllardır bu taşra kentinde yaşanılıyorsa toplumsal yapı içinde kuvvetli bir konuma sahip olmak muhtemeldir. Bu noktada da diğer önemli bir kavram olan “eşraf” ı açıklamak gerekir.

Eşraflık, Türk kültüründe ve toplum yapısında önemli yer tutan bir sosyal olgudur ve bir yerin bilinen kişileri olma halini ifade eder. Türk toplumuna özgü bazı değerler taşıması ve özellikle bir bölgeye ait seçkinliği belirtmesi anlamında hala kullanılan bir kavramdır. Taşrada eşraf olmak “diğerleri”nden farklı olduğunu ve üst tabakayı belirten bir durumdur. Eşraf kavramı Arapçadan dilimize geçen bir kelimedir, Arapçada ‘çok onurlu, çok şerefli’ anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlükte de “bir yerin zenginleri, sözü geçenleri, ileri gelenleri” olarak tanımlanmıştır(TDK, 2005 s.658-659).

Eşraf kavramının yaygın şekilde kullanıldığı Osmanlı dönemine bakıldığında; taşrada yönetim kademesinde yer almamasına rağmen eşrafın, bölgenin etkili ve nüfuzlu kişileri olarak sözüne güvenilen ve fikir danışılan kişiler olarak yerel yönetimde söz sahibi olduğu görülmektedir. Eşraf olarak anılan bu grup içinde zengin tüccarlardan, esnafın yaşlı ve güngörmüşlerine, ulema,

imam, hatip gibi tanınmış din adamları yer almaktadır ve bu eşraf olarak tanınan grup, hem halkın temsilcisi, hem de devlet emirlerinin reyaya ulaşmasında ve uygulanmasında resmi görevlilerin yardımcısı olarak görev yapmaktadır(Ergenç,1982 s.106). Eşraf ve ayan, zaman içinde büyük yetkiler alarak, vakıfların yöneticiliklerini üstlenerek ve taşra görevlilerine borç vererek askeri sınıfla bütünleşmiş ve önemli mevkiiler kazanmışlardır.

“Eşraf ve ayan”dan sadece bölge ileri gelenleri değil, merkezi yönetimin uzantısı olan taşra görevlileri de kastedilmektedir. Buna göre eşraf ve ayan kavramı ile köken olarak türdeş olmayan “taşra egemenleri” anlatılmaktadır. Taşra yönetiminin en önemli unsurlarından biri olan eşraf ve ayan kategorisi, 16. yüzyılın sonundan itibaren devlet örgütlenmesini çözen içsel bir dinamige dönüşecektir(Keskin,2007s.53). Osmanlının duraklama ve gerileme dönemine girmesi ile birlikte merkezi otoritenin güç kaybetmesi taşrada eşraf ve ayan sahip oldukları yerel otorite ve servetlerini korumak ve sürekli hale getirmek için bir imkân yaratmıştır. Bu fırsatı değerlendiren eşraf hem otorite hem servet açısından güçlenmişler ve sahip oldukları büyük topraklardan elde ettikleri rantı en üst düzeye çıkarmak amacıyla daha fazla pazara yönelik üretim yapmanın yollarını aramışlardır. Ayrıca eşraf olarak nitelendirilen bu kesim, Osmanlı İmparatorluğunun içinde bulunduğu çalkantılı dönem sebebiyle merkez otoritenin güç kaybetmesi fırsat bilerek fiili durumlarını meşrulaştırmak istemişlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında savaş sonrası ülkenin yeniden yapılanması aşamasında taşra eşrafının itici gücü etkin bir rol oynamıştır. Taşra eşrafı, yaşam tarzı ve beğenileri ile yerel halka örnek olmuştur.

Tüm bu açıklamalar ışığında eşraf; güçlü bir toplumsal konumu ortaya koymaktadır. Bu toplumsal konumun etkisi ile eşraf, toplumsal olarak onaylanmış bir durum ve bir ilişki biçimine sahiptir. Ayrıca eşrafın hem devlet hem de yerel güçler ile sıkı bir bağı söz konusudur ve “şerefli olan”, belirli bir zenginliğe, mal varlığına sahip olan kişidir. Eşraf kavramı açık bir sınıfsallığı, belli bir varlığa sahip olma halini belirtmektedir(Durakbaşa, 2008 s.108-109). Çalışma kapsamının da bu sınıfsallık üzerinden eşrafın taşrada varlığını sürdürme hali incelenmeye çalışılmıştır.

Günümüz şartları ele alındığında eşraf kesiminin kalıp kalmadığı tartışması önemlidir. Ya da bugünün varlıklı ve zengin ailelerini eşraf olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı sorusu dikkat çekicidir. Durakbaşa bu soruyu eşraf ve eşraflığın bugün yerel düzeyde temel bir ilişki biçimi olarak süreklilik gösterdiğini ve maddi bir zenginliğe sahip olmanın gerekli olmadığı şeklinde yanıtlar Bu durum eşrafın konumun pek çok farklı açıdan karşımıza çıkmasını sağlamaktadır. Geçmişten gelen varlıkları eşrafa her dönemde farklı imkânlar sağlamıştır. Saygı duyulan ailelerden geliyor olmalarının sağladığı toplumsal konumun yanı sıra, toprak ya da mülk varlıkları da dönem şartlarına uygun olarak eşrafa belli bir statüye yerleştirmiştir.

Araştırmanın Genel Kurgusu

Çalışmanın çıkış noktasında Türk toplumunun tarihinde oldukça önemli bir değeri olan “eşraf” kavramı yer almaktadır. Türkiye’nin neresine gidilirde gidilsin, o kentin eşrafını sorulduğunda belli aile isimleri verilmektedir. Bu isimlerin neye göre belirlendiği bir kesinlik göstermemektedir. Kimi zaman yerel idarede yer alan bu isimler, kimi zaman esnaf olarak çalışmaktadır. Çoğunun ekonomik anlamda bir birikimi vardır. Ancak sahip oldukları konumları bu ekonomik birikimden daha fazlası üzerine yükselmektedir. Bu aileler genellikle, yörenin köklü, hatırı sayılır aileleridir. Yöre halkı üzerinde bu ailelerin belirleyici bir etkisi mevcuttur. Herkesin tanıdığı ve bildiği bu ailelere üye olmak önemli bir statü kazandırmaktadır. Eşraf için saygınlık ve bilinirlik ön plandadır. Onlar uzun süredir o yerde yaşayan, fikirleri alınan, kararlarına güvenilen bireylerdir. Bu güven ve saygınlığın ailelere sağladığı güç, o kentte yaşayanlar için tartışmasız kabul gören bir durumdur. Eşrafın sahip olduğu konum örnek alınan, takip edilen bir noktadadır. Kısacası, kendine has özellikleri ile eşraflık toplumsal yapı içinde önemli bir yere sahiptir.

Eşraf sahip olduğu gücü ve konumu nasıl elde etmektedir? Bu sorudan yola çıkıldığında genel sosyoloji literatürün de yer alan ve sosyal sınıf pozisyonları üzerine geliştirilen temel teorilere değinmek gerekir. Sosyal sınıf teorilerinden söz edildiğinde ilk akla gelen isimlerden biri Marx ve ortaya koymuş olduğu iki kutuplu sınıf teorisi. Bir tarafta yönetenler yer alırken öte yanda yönetilenler yer almaktadır(Marx,2013 s.47). Ancak toplumsal tabakalar üzerinden bir değerlendirme yapıldığında eşrafın, iki kutuplu sınıfsal ayırmadan farklı bir duruşu keskin bir şekilde gözlenmektedir. Eşraf ne bütünüyle yöneten ne de bütünüyle yönetilen durumdadır. Kimi zaman toprak sahibi, kimi zaman çiftçi olan eşraf, yaptıkları işler ya da sahip oldukları varlıklar ve konumları açısından belirleyici olmakla birlikte daha çok saygınlıkları ile bu statüyü kazanmaktadırlar. Türkiye’de özellikle taşra kentlerinde yaygın olarak görülen eşraf kesim ailelerin köklerinin eskiye dayanıyor olmasının etkisi ile kültürel anlamda ve/veya ekonomik anlamda bir birikime sahip durumdadır. Tüm bu yaklaşımlar ışığında Türkiye’de “eşraf” kavramının taşıdığı değerlerin sahip oldukları statüye dayanır. Bu sebeple, Weber’in sınıf üzerine yaptığı çalışmalarda değindiği statü grubu üzerinden “eşraf” kavramını ele almak hedeflenmektedir.

Bireylerin sınıf konumları, kişilerin mal, yaşam koşulları ve kişisel yaşantılar için sahip oldukları olanaklar olarak adlandırılır. Bireylerin sahip oldukları olanaklar ile anlatılmak istenen, belirli bir ekonomik düzen içerisinde kazanç sağlamak üzere mal ya da beceri harcama gücünün derecesi ve türü ya da bu güce sahip olup olmama durumuna göre belirleniyor olmasıdır. Güç birden fazla kişinin bir toplumsal eylem içinde, o eyleme katılan başkalarının direnişine karşı da olsa, kendi iradelerini gerçekleştirme şansıdır(Weber,1991 s.268). Ekonomiye dayalı güç bireyler için önemlidir ancak bireyler sadece kendilerini ekonomik olarak zenginleştirmek için iktidar

arayışında olmazlar. Güç kavramı, ekonomik güç de dâhil olmak üzere kendi başına bir değer taşımaktadır. Güce sahip olma hali ile birlikte ortaya çıkan, sosyal onur pek çok kişi için oldukça çekicidir. Bunun temel sebebi sosyal onurun siyasal ve ekonomik gücün temelini oluşturuyor olmasıdır. Sosyal onurun toplumdaki belirli gruplar arasındaki paylaşımı sosyal düzeni belirlemektedir (Weber 1991 s.268). Bu durum sosyal düzen ve ekonomik düzenin iç içe geçmişliğini göz önüne sermektedir.

Statü grubu, sınıf kavramının aksine genellikle dağınık bir yapı göstermektedir. Bireylerin üyesi oldukları sınıflardan kaynaklanan ayrımlar ile sahip oldukları statüden yola çıkarak ortaya çıkan ayrıcalıklar çok çeşitli biçimlerde bağlantılı olabilir. Ancak statü grubundan yola çıktığında yaşam koşullarının “toplumsal onur” ölçüsü tarafından belirlenen somut, pozitif ya da negatif öğeleri anlatılmaya çalışılır. Bu noktadan hareketle bireyler her şeyden önce, belirli bir yaşam tarzına sahip olma beklentisi taşımaktadır(Weber,1991 s.211). Statü, yaşam tarzı üzerinden kendini göstermektedir; diğer bir deyişle, bireylerin sahip oldukları yatkınlıklar, hayat görüşleri, konuşma biçimleri ve giyim-kuşam gibi kültürel pratiklerin toplamı olarak kavramlaştırılabilir. Bu noktada, “habitus”tan söz etmek gerekir. Habitus Weber tarafından da kullanılan bir kavram olmasına karşın Bourdieu tarafından daha derinlemesine incelenmiştir. Habitus; bir bireyin, toplumsal alanı algılayışını organize eden beğeni, yatkınlık ve pratiklerin oluşturduğu yelpaze tarafından ortaya koyma ve biçimlenme sürecidir. Statü denildiğinde, belli ölçülerde bireysel tarzı içerir ve hatta bu tarzın ta kendisidir. Bir grubun, toplumsal sistem içindeki konumu, bu grubun beğenileri tarafından ifade edilir. Öyle ki bu beğeniler saki yaşam tarzının pratikteki yüzleridir(Turner, 1988 s.66-67).

Statü kavramı ve bireylerin belli bir yaşam tarzına sahip olması beklentisi, çalışmada “Eşraf” olarak ele aldığımız grubu anlamaya çalışmakta oldukça yardımcı olmuştur. Eşrafın bilinirlik ve saygınlık hali eşraf ailelere farklı sermaye birikimleri noktasında oldukça yüklü bir birikim sağlamaktadır. Buna göre sermaye sadece üretim ve tüketim pratiklerine erişimi kolaylaştıran bir araç değildir. Normları, davranışları, beğenileri, sosyal saygınlık getiren tutumları geliştiren bir birikim sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle, dört farklı sermaye türünden söz etmek mümkündür. Ekonomik sermayenin maddi ve ölçülebilen bir özelliği vardır ancak tek başına bireylerin yaşam şeklini belirlemeye yetmez. Alınan eğitim, aile yapısı, davranış kalıpları, sahip olunan norm ve değerler ile birbirini tanıyan bireylerin yaşamlarını da içine alan kültürel, sosyal ve sembolik sermaye ile birlikte bir anlam ifade eder. Her bireyin kendine has sermaye birikimi vardır ve bireyler sahip oldukları sermaye oranlarına göre yaşam tarzlarını belirlerler. Hatta üyesi oldukları ailenin geçmişinden gelen birikimlerinin de etkisi ile bireyler toplum içinde belirli konumlara dâhil olarak doğarlar. Sonrasında da içinde buldukları toplumun sağladığı

imkânlar dâhilinde, sermaye birikimlerinin genel hatlarını oluştururlar. Diğer bir deyişle toplum içindeki tabakalaşmış yapı ailelerin sermaye oluşumlarında etkilidir. Bunun nedeni; gruplar arası bir ayrımın altında toplumun her kesimi tarafından istenilen bir şey olmasıdır. İnsanlar kendi gibi olanlarla daha çabuk uyum sağlamaktadır. Kendi gibi olanların yanında kendini daha rahat hisseder. Ayrıca diğerleri ile mesafesini bilmek ister. Bu yüzden sadece kendi grup özelliklerini değil, diğer grupların özelliklerini de gözler. Kendinden düşük grupların davranış ve tercihlerinden kaçınma eğilimi gösterirken, kendine göre üstte gördüğü grupları örnek alma, öykünme eğilimindedir. Bu noktadan hareketle bireyler tüketim tercihleri ile yaşam tarzlarının içinde barındırdığı farklılıkları ortaya koyarlar. Bourdieu bireylerin sahip oldukları farklı sermaye tipleri ve bu sermayeleri kullanım oranlarının, gündelik hayatın parçası olan yeme-içme, iç dekorasyon, giyim kuşam gibi, sınıfsal konum ve statü pozisyonları ile açıkça gözlenebileceğini belirtmektedir. Özellikle statü endişesi taşıyan bir grup için bu sermayelerin ortaya konma şekli oldukça belirleyicidir. Öte yandan yaşanan toplumsal değişimlerinde beğeni ve tercihler üzerinden yansımaları kaçınılmazdır(Bourdieu, 1986 s.3). Bir diğer deyişle, her bir sermayenin kullanım oranı bireylerin tüketim tercihlerini etkilemekte ve bireylerin buldukları toplumsal konum hakkında bilgi vermektedir.

Araştırmanın Metodu

Çalışma kapsamında bilinen resmi tarihi milattan önce iki binli yıllara kadar uzanan, sırasıyla Lidyalılar, Hititler ve Frigler'e ev sahipliği yapmış, sonra M.Ö. 300'lerde Büyük İskender'in, Bergama Krallığının ve Romalıların hâkimiyetini yaşayan, Osmanlı İmparatorluğu kapsamında "şehzade sancağı" olarak da bilinen bir taşra kenti ele alınmıştır. Bu kentte bulunan özellikle 1940 sonrası yerli mülkiyet sahibi ailelerin tarihi incelenmiştir. İncelemeler sırasında belli başlı bazı aile adlarına rastlanmıştır. Yerli tarihçilerin kent tarihi ile ilgili kaleme aldıkları çalışmalarda neredeyse aynı aile adlarının ve lakaplarının tekrarlanması aile adlarının belirlenmesinde önemli bir dayanak olmuştur. Özellikle çalışmanın hareket noktasında belirlenen bu aile isimleri ile iletişime geçilmiştir. Daha sonra ki aşamada ise çalışma kapsamında kartopu örneklem tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan ailelerin yapılan derinlemesine görüşmeler esnasında kentte varlık gösteren başka eşraf aile isimleri verilmesi hatta bu aileler ile iletişime geçilmesinde yardım etmeleri istenmiştir. Bu sayede kentin önde gelen aileleri ile doğrudan görüşmeler yapılmış, kentin ekonomik ve sosyal hayatı buldukları konum incelenmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılan ailelerin özellikle 1940'lardan günümüze kadar süregelen başarı, kimi zaman da düşüş hikâyeleri ve aile yaşamları incelenmiştir. Bourdieu'nun sınıf analizi ve sınıf

üretimi üzerine olan düşünceleri çalışmanın teorik temelinde önemli yer tutmaktadır. Bu çok boyutlu analiz kapsamında sosyal sınıflar pek çok farklı formdaki sermayenin, ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik, dağılımı ve sayısız yollarla bu sermayelerin her birinin bir diğeri ile bağlantısıyla tanımlanır.

Bu çalışmada yerli tarihçilerin hazırladığı yazılı kaynaklar, istatistiki veriler ve aile albümlerinin yanı sıra derinlemesine görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılarak bilgi toplamaya çalışılmıştır. Kentin 20.yüzyıl başında söz sahibi olan ailelerin üyeleri ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Böylece 8 erkek, 12 kadın olmak üzere toplam 20 kişi ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler sırasında sözlü tarih metodu ile görüşülenlerin hayat hikâyeleri kayıt altına alınırken, ailelerin tarihi, gündelik yaşam, politika, kentteki değişim ve kendi hayatlarında yaşanan değişimler hakkında bilgi edinilmiştir. Kent hakkında araştırmalar yapan bazı yazarlar ve uzun yıllardır bu kentte yaşayan farklı meslek mensubu ve farklı yaşlarda kişiler ile yapılan görüşmeler sırasında, kent genelinde tanıdıkları, duydukları köklü eşraf aileler sorulmuştur. Bu aileleri neden “köklü” olarak tanımlandıklarını anlatmaları istenmiştir. Yapılan görüşmelerde tekrarlanan belli başlı isimlerden öncelikle yola çıkarak görüşmeler yapılmaya başlanmıştır. Bu görüşmeler sırasında adı geçen başka ailelerde incelenerek araştırmaya konu olabilecek olanlarla da iletişime geçilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada keşif odaklı ve açık uçlu olduğu için “derinlemesine görüşme tekniği” uygulanmıştır. Burada temel amaç; görüşmecinin duygularını, bakış açısını ve perspektifini derinlemesine keşfetmektir. Derinlemesine görüşmeler sırasında gündelik bir konuşmayı kullanmamak için zaman zaman daha ayrıntılı sorular ile zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu teknik araştırılan konuya odaklanan, bu konu etrafında bireylerin görüş, düşünce ve değerlendirmelerini bir araya getirerek veri oluşturmayı amaçlar. Ayrıca bu teknik ile doğrudan gözlemlenemeyen, davranışlara yansımayan, ancak belli bir zamanda ortaya çıkabilen anlamlara, düşünce ve oluşlara bakarak bireylerin kendi dünyalarını nasıl oluşturduklarını, anlamlandırdıklarını ve dış dünyayı nasıl algıladıklarını, kendilerini çevreleyen sosyal çevreyi nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Derinlemesine görüşme tekniğinde kaynağın kalitesi, elde edilen verilerin kalitesinde belirleyici rol oynayacağından görüşülecek kişilerin belirlenmesinde titizlik gösterilmiştir. Bu sebeple görüşme yapılacak aileler belirlenirken kullanılan kavramlar net bir şekilde karşı tarafa açıklanmaya çalışılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

KATILIMCI	DOĞUM YILI	CINSİYETİ	EĞİTİM SEVİYESİ	MESLEĞİ	ÇALIŞIYOR MU?
1B	1964	Kadın	Üniversite	Şehir Planlama Uzmanı	Hayır
2B	1985	Kadın	Üniversite / Doktora	Akademisyen	Evet
3B	1953	Erkek	Lise	Esnaf	Evet
4B	1960	Erkek	Üniversite	Eczacı	Evet
5B	1972	Kadın	Üniversite	Eczacı	Evet
6B	1953	Erkek	Üniversite	Öğretmen	Evet
7B	1954	Kadın	Üniversite	Eczacı	Evet
8B	1968	Erkek	Lise	İşçi	Evet
9B	1973	Kadın	Önlisans	Memur	Evet
10B	1969	Kadın	Üniversite	Bankacı	Hayır
11B	1956	Kadın	Üniversite	Öğretmen	Evet
12B	1962	Kadın	Lise	Ev hanımı	Hayır
13B	1981	Kadın	Üniversite	Sosyal hizmet uzmanı	Evet
14B	1976	Kadın	Lise	Ev hanımı	Hayır
15B	1975	Kadın	Lise	Ev hanımı	Hayır
16B	1965	Erkek	Lise	Kuyumcu	Evet
17B	1978	Erkek	Üniversite /Y. Lisans	Müteahhit	Evet
18B	1953	Erkek	Lise	Esnaf	Evet
19B	1968	Kadın	Lise	Memur	Evet
20B	1982	Erkek	Önlisans	Esnaf	Evet

Yukarı da yer alan tablodan hareketle bakıldığında, görüşmecilerin genel demografik özellikleri olarak 12 kadın 8 erkekten oluşan ve 1953 -1985 tarihleri arasında doğan toplam 20 katılımcının hepsi en az lise mezunudur. İlginç ve güzel olan bir nokta da 12 kadın katılımcının sekizinin üniversite mezunu oluşudur. Meslek dağılımına bakıldığında sekiz erkekten öğretmen olan biri dışında diğerleri esnaftır. Çalışmanın temelini oluşturan “eşraf olma” hali görüşmecilerin tamamı için net bir şekilde hissedilmektedir. Yapılan görüşmeler sırasında kendilerini “kent eşrafından” olarak tanımlamışlardır. Günümüz şartları ele alındığında eşraf kesiminin kalıp kalmadığı üzerine çalışmalar yapan Durakbaşı'nın (2008) sorusuna cevap olarak; katılımcıların 1970 sonrası doğumlu olan sekizi de dâhil olmak üzere kendilerini ailelerinden gelen kültürel ve toplumsal sermaye etkisi ile eşraf olarak görmektedir.

Araştırmanın Bulguları

Çalışma kapsamında yapılan derinlemesine görüşmeler katılımcıların yaşadıkları kenti nasıl algıladıklarını, aile geçmişlerinin toplumsal anlamda sahip olduğu konumu ve bu toplumsal konumun yarattığı diğerlerinden ayrılma halini ortaya koymuştur. Öncelikle hayat hikâyelerini ve aile geçmişlerini anlatmaları istendiğinde katılımcılar uzun zamandır o kentte yaşadıklarını ve sahip oldukları statü konumunu dile getirmişlerdir. Görüşmeler sırasında katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmış aynı zamanda da detaylı notlar tutulmuştur. Görüşme sonrasında ses kayıtları ve tutulan notlar deşifre edilmiştir. Verilerin detaylı şekilde irdelenebilmesi ve karşılaştırma imkânı sağlamı açısından tüm veriler büyük bir tablo içerisine yerleştirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel-yorumlayıcı analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Katılımcıların yaptığı değerlendirmeler ve yorumlar söyledikleri şekilde alıntılanmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar

çalışmaya yol gösteren teoriler kapsamında ele alınarak araştırmaya ışık tutmuştur. Taşra, eşraf gibi kavramları nasıl algıladıkları ne şekilde değerlendirdikleri ilerleyen bölümlerde katılımcı alıntıları ile ortaya konulmuştur.

Katılımcılara “yaşadığınız kenti nasıl tarif edersiniz?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcıların on üçü kenti açık şekilde “taşra” olarak ifade etmiştir. Dört katılımcı “küçük bir şehir” demiştir. Geri kalan üç katılımcı ise “şehrin ufak olduğunu ancak kendilerine yettiğini” dile getirmiştir. Açık şekilde taşra olarak kenti değerlendirmemiş olan yedi katılımcıya “peki bu kente sizce taşra diyebilir miyiz?” denildiğinde ise olumlu yanıt vermişlerdir.

Çalışmaya katılan 20 kişiden on ikisi eğitim ya da askerlik gibi sebeplerle kent dışında yaşama tecrübesine sahip bireylerdir. “Başka bir kentte/şehirden yaşamak ister misiniz?” diye sorulduğunda on altı katılımcı kesin bir dille bunu istemediğini belirtmiştir. Geri kalan dört kişi ise böyle bir düşünceleri olmadığını, bir süre kent dışında yaşama imkânı bulduklarını ve bu kentte olmanın onlar için evde olmak demek olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum yaşadıkları yerden uzaklaşmamanın yanı sıra içinde farklı nedenlerde barındırmaktadır. Görüşmeleri yaparken katılımcıların “taşrada yaşıyor olma” halinden çok “eşraf olma” haline vurgu yaptıkları gözlenmiştir. Taşrada kalma seçimleri “eşraf olma” durumunu içerir. Bir diğer deyişle, taşrada kalmak çalışmanın başında belirtilen “statü konumu” etrafında yapılan bir tercihtir.

Statü konumundan söz edildiğinde; toplumsal yapı içinde bir ayrılma akla gelmektedir. Bireyler sahip oldukları statüler üzerinden toplum içinde konumlanmaktadırlar. Her kentin kendine has bir üst sınıf konumu vardır ve her dönem “üst sınıf” yapısından söz etmek mümkündür ve Osmanlıdan günümüze kullanılması sebebi ile derin bir tanıma sahiptir. İlk akla gelen gruplar, zengin tüccarlar, esnafın yaşlı ve güngörmüşleri, ulema, imam, hatip gibi tanınmış din adamları ile ünlü tarikat, tekke ve zaviye şeyhleridir. Bu grup, devlet ve reaya arasında, hem halkın temsilcisi, hem de devlet emirlerinin reaya ulaşmasında ve uygulanmasında resmi görevlilerin yardımcısı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca Eşraf ve Ayan’dan sadece bölge ileri gelenleri değil, merkezi yönetimin uzantısı olan taşra görevlileri de kastedilmektedir. Buna göre eşraf ve ayan kavramı ile köken olarak türdeş olmayan “taşra egemenleri” anlatılmaktadır(Ergenç,1982; s.106). Eşraf kavramının yer aldığı çalışmalar ışığında taşra egemenleri kullanımının bir statü grubu olarak eşrafı tanımlamada oldukça açıklayıcı bir terim olduğu düşünülmektedir. Bu durum eşrafın sahip olduğu görece seçkinliği de ortaya koymaktadır.

Daha önce de söz edilen “Eşraf” kelimesi bu çalışmada, küçük yerleşim yerlerindeki büyük toprak sahibi ve zengin tüccarları tanımlamak için kullanılmıştır. Bu aileler sosyal statüsü yüksek, varlıklı ailelerdir ve mülkleri dolayısıyla türlü sermayeyi elde tutarak güçlü kalmayı ve

şehrin ekonomik ve sosyal hayatında önde gelmeyi uzun yıllar başarmışlardır. Burada sermayeden, Bourdieu'nun kullandığı şekilde ekonomik, kültürel, sosyal, sembolik sermaye kast edilmiştir. 20. yüzyıl başlarında, görüşmecilerin ataları geniş topraklara sahip, çiftçilikle uğraşan kişilerdir. Günümüzde bu ailelerin pek çoğu eski varlıklarını yitirmişlerdir ve ana geçim kaynakları topraktan gelen gelirlere dayanmamaktadır. Kısacası, bu ailelerde sermayenin kompozisyonu değişmiştir ve artık toprak sahibi olarak tanımlanmalarından ziyade karşımıza sahip oldukları statü konumu üzerinden çıkmaktadırlar. Sahip oldukları toprakların varlığından çok, onlara kazandırdıkları statü üzerinden “eşraf” olarak varlıklarını korumaktadırlar.

Toprak sahibi eşraf aileler için toprak, 1890'dan 1970'li yıllara kadar ailelerin varlıklarının devamlılığının maddi temelini oluşturur. Toprağın ekonomik katkısının yanı sıra, mülkiyet sahibi olmanın kendisi eşrafa itibar getirirken, kenttin sosyal mekânında politika gibi diğer farklı güç formlarına uzanma ve yatırım yapma olanağını sağlamıştır. Böylece bu aileler toplumsal konumlarını kuşaklar arası devam ettirmek ve toprak mülkiyetçisi konumlarını koruyabilmek için farklı alanlarda da güçlerini arttırmaya çalışmışlardır. Örneğin eğitime yatırım yapmışlar, siyasetle faal olarak ilgilenmişler ve ticaretle uğraşmışlardır.

Eşraf olma hali getirdiği statü konumu itibari ile seçkinlik kavramına yakınsamaktadır. Seçkinlik kavramı aslında içinde diğerlerinden farklı olma durumunu barındırmaktadır, bir “ayrılma” pozisyonunu işaret etmektedir (Demir, 2019 s.3). Eşraf aileler için görüşmeler sırasında en belirgin özelliklerden biri “diğerlerinden ayrılma” durumu olmuştur. “diğerleri” ifadesi ile kimi kast ettiğini sorulduğunda katılımcılar “eşraftan olmayanlar”, “bizim gibi olmayanlar”, “sonradan gelenler” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu durum bize eşrafın kendini “eşraf” olarak tanımlarken hem sahip olduğu maddi birikimler açısından ekonomik sermaye üzerinden, hem de uzun yıllardır aynı yerde yaşıyor olmaları noktasında kültürel ve toplumsal sermaye üzerinden değerlendirdiğini göstermektedir. Katılımcı 3b aşağıda yer alan değerlendirmesinde hem kenttin taşra olarak algısını hem de bu kentte bir geçmişe sahip olmasını şu sözler ile dile getirmiştir.

Burası taşra ne olursa olsun ne kadar gelişirse gelişsin taşra ve hep öyle kalacak. Havaşı taşra... Suyu taşra... Daha fazlası olamaz. Büyükşehirde yapsan değiştiremezsin. Dedim ya havasında suyunda var. Buralı olan bunu bilir, dışardan gelen de öğrenir. Kime gidilir, nerden ne alınır bilir insanlar. Kuşaklar boyunca burada olan bizim gibi eşraflar için her şey önceden belirlenmiştir. Nerede otururuz, nerede yemek yeriz bilinir. Aksini yapsak şüphe duyarlar. Bak bugün olmuş hala düzen böyle. Bize yakışan bellidir.

Görüşmelerde “diğerlerinden ayrılma” hali oldukça önem verilen ve çalışma açısından da dikkat çekici bir durum olmuştur. “Bize yakışanı yapmak”, “Dengimiz olanı almak” gibi ifadeler ile bu diğerlerinden ayrılma vurgusunu belirgin şekilde dile getirilmiştir. Katılımcı 2b; “Ben bu çevrede büyüdüm. Dışarda okumuş olsam bile bu çevre ne ister, benden ne beklenir bilerek

büyüdüm. Ailemin itibarına göre hareket etmem gerekli. Sonuçta bize yakışan belli...” sözleri ile buldukları toplumsal konuma göre hareket etmesinin gerekliliğinin altını çizmiştir.

Bireylerin sahip oldukları toplumsal konumlar üzerine çalışmalar yapmış olan Bourdieu (1989), Ayrım isimli çalışmasında; insanların toplum içindeki sosyal konumlarını, kültürel göstergelerini kendilerine göre düzenleyerek nasıl geliştirdiklerinden, tekrar ürettiklerinden ve sağladıklarından söz etmektedir. Başka bir deyişle, kendi yüksek statü göstergelerini meşrulaştırmak için mücadele ettiklerini ve rekabet içinde olduklarını belirtmektedir. Bireylerin tercihlerini inceleyen çalışmalara göre, aynı zevk, ilgi ve önceliklere sahip insanlar, kendiliğinden ve otomatik olarak birbirlerine benzemeye, farklı zevk ve ilgilere sahip insanları hariç tutmaya başlamaktadır (Mağgönül, 2006 s.119). Bu durum ortak bir beğeniye sahip olunmasına imkân sağlar. Bireyler ortak paydalarda birleştikçe ve kendilerini diğerlerinden farklı olarak konumlandıkça bu ortak paydalar bireylerin beğenilerinde kendini gösterir. Bireylerin yaptıkları tercihler, kendilerini konumlandıkları noktalarda “diğerleri” tarafından da kabul gören ve beğenilen şeylerdir ve kendilerinden ayırmak istedikleri toplumsal konumlar ile bu belirli zevkler üzerinden farklılıklarını ortaya koyarlar. Görüşmeler sırasında “bize yakışan”, “bizden beklenen”, “dengimiz olan” şeklinde ki bütün kullanımlar bu ortak beğenilerin vurgusunda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Görüşmecilerin, eş seçimlerinden, oturdukları semte, alışveriş yaptıkları mekânlardan, giyim tercihlerine kadar hayatlarının neredeyse her noktasında kendi konumlarının ön gördüğü beğeni ve tercihlerin etkisi yadsınamayacak kadar çoktur. Katılımcı 11b’nin görüşme sırasında söylediklerine bakıldığında:

Giyim alışverişini genelde alışveriş merkezlerinden bize uygun olan markaları seçiyoruz. Çocuklarımın da bu markaların alışkanlığını verdim. Onlarda genelde o markaları kullanıyorlar. Sevdiğim, kalitesini beğendiğim, bize yakışan markalar. Bu markaların olduğu AVM lere gidiyoruz. Her yerde olan herkesin ulaşabildiği markaları giymek bize uymaz. Kızıma da, gelinime de bunu anlattım. Biz küçükken annem dikerdi zaten kimseye benzemezdi giydiklerimiz. İlkokuldan sonra İzmir’de yatılı okudum. Orda öğrendik bazı markaları. Bize yakışanı bulduk evlendikten sonra kayınvalidemde öğretti bazı markaları, tarzileri. Ailemize yakışan şekilde giyiniyoruz. Dediğim gibi herkesin giydiği, giyebildiği olmaz bize...

Yukarıda katılımcı 11b’nin dile getirdiği şekilde eşraf için sahip olduğu statü konumu oldukça önem teşkil etmektedir ve bu statü konumunu sürdürebilmek adına eşraf aileler diğerlerinden farklı olduklarını gösterme eğilimindedirler. Tercih ve beğeniler konusunda bireyler ait oldukları konumların onlara yol göstermesi ışığında pek çok alanda ilerlemektedir. Kapitalist sistemin en önemli getirilerinden biri olan tercih özgürlüğü tüketim unsurları bağlamında bireylere neredeyse sınırsız imkânlar sunmaktadır. Ancak bireyler içine dâhil oldukları grupların haritaları ile bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak tercihler yapmaktadır. Çalışmada, katılımcıların yaptıkları tercihler ile yaşamlarını kurdukları kentte eşraf olarak kalma çabaları dikkat çekicidir. Yurt dışında

lisansüstü eğitim alıp taşraya geri dönerek hayatını doğduğu yerde kuran Katılımcı 17b bu kentte yaşamının anlamını şu sözlerle dile getirmiştir.

Beni burada tanırlar caddede yürüdüğümde selam veririm insanlara, sohbet ederim. Çoluk çocuklarını sorarım, hastalarını bilirim, dertlerini dinlerim. Burada ben evimdeyim, yurdumdayım, ait olduğum yerdeyim. Gençken zordu tabi ne yapsak babamıza annemize söylerlerdi, okulu asamazdım mesela (gülüyor). Ama şimdi ne büyük şans diyorum.

Araştırmaya dâhil olan 20 katılımcının doğum yıllarına baktığında 1953'den başlayarak 1985'e kadar uzanan geniş bir zaman dilimine yayıldığı gözlenmektedir. Ancak farklı toplumsal yapılar içinde yaşamış olan bireyler olmalarına karşın tüm katılımcılarımız "eşraf" olarak kalacakları için bu kentte kalmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Yükseköğrenimini şehir dışında görmüş olan Katılımcı 11b'ye "neden bu kentte yaşamayı sürdürüyorsunuz?" sorusu yöneltildiğinde cevabı "Bizim burada 500 yıllık mezar taşımız var, köklerimiz burada başka yerde çiçek açamayız, yaprak veremeyiz. Herkes bizi bilir, bize güvenir bu topraklarda. Adımız yeter, lakabımızı söylediğinde tüm kapılar açılır. Herkes bize güvenir." şeklinde olmuştur. Katılımcı 5b kendilerinin kent genelinde eşraf olarak tanımlanıp tanımlanmadıklarını sorulduğunda şöyle cevap vermiştir;

Bizim buralarda eşraftan kimleri tanırsınız dersiniz ilk üç isimde mutlaka bizim adımız geçer. Benim dedemi bilirler, hatta onun dedesini... Bizim onları tanımamız gerekmez... Bizi tanırlar burada... Dedeme akıl sormaya gelenler kapıda kuyruk olurdu. Eve mahalleyi topluyor diye ninem kızardı dedeme... Bizi buralarda herkes tanır kısacası, saygı duyarlar...

Katılımcı 3b ise neden yaşadıkları kentin eşrafından sayıldıklarını bize şu sözler ile aktarmıştır.

Çok oldu biz bu topraklara geleli, kaç nesildir buradayız kestirmek zor. Ama çarşıya yolu düşen bizim dükkânın önünden geçmiştir. Kendi geçmiştir, babası geçmiştir hatta dedesi geçmiştir. Hep vardık onun için bizi bilirler, tanırlar. Adımızı sanımızı duymayan yoktur. Bayramda evde yer olmazdı tabi şimdi eskisi kadar gelen olmuyor ama gene de hatırı sayılır bir kalabalık oluyor.

Eşraf olarak tanımlanan ailelerin kuşaklar boyunca bu kentte yaşıyor olmaları önemli bir veridir. Ailelerin geçmişinin eskiye dayanıyor olması hem kültürel anlamda hem de ekonomik anlamda, belli bir birikimi beraberinde getirmektedir. Bu noktada ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik sermayenin her birinin eşraf ailelerin içerisinde belirleyici rol oynadığı aşikârdır. Ekonomik sermaye olarak eşraf aileler belirli bir gelire ve mal varlığına sahiplerdir. Kültürel, sosyal ve sembolik sermaye olarak, çalışmamıza konu olan ailelerin kültürel ve sosyal birikimleri açısından bakıldığında eşraf ailesi olmanın en önemli getirisi olan "bilinir olmak" gerçeği bu ailelere hep bir ayrıcalık sağlamıştır. Bu ayrıcalığın vurgusu 13b ile yapılan görüşmede net olarak ortaya çıkmaktadır;

23 yaşında evlendim. İki oğlum var. Onlarında benim sahip olduğum imkânlarla sahip olmalarını istiyorum. Çarşıda tanıyor insanlar onları. "kitapçıların" torunu gelmiş diyorlar. Taşrada yaşıyoruz belki, kimisi küçük yer diyor ama beni burada biliyorlar.

Katılımcı 13b'nın yukarıda yer verilen sözleri kentlin eşrafı olarak sahip oldukları statü konumunun bireyler için ne kadar önem taşıdığını açık şekilde ortaya koymaktadır. Benzer şekilde çocuklarını şehir dışında okula gönderen katılımcı 2b'ye neden çocuklarının okulunun olduğu şehre taşınmadığını sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

Çocuklarım her gün gidip geliyor şehir dışına. Servisleri var sabah bindiriyorum. Biraz yol uzun tabi ama büyük şehirde otursak gene o kadar yol gidip geleceklerdi. Ben en azından burada tanındığım yerde yaşıyorum, çalışıyorum. Sonuçta eczanem var, müşteriler annemi babamı tanıyorlardı. Şimdi bana güvenip benden alış veriş yapacak insanları bırakıp hiç bilmediğim bir yere gitmek bence mantıklı değil. Ticari olarak zaten karlı da olmaz. Burada ailemin bir çevresi var. Ee tabi bunun sağladığı imkânlarda çok...

Eşraf aileler için sahip oldukları statü konumu oldukça önemlidir. Bu statü konumunun sağladığı fırsatların ve yarattığı görece güvenli alanın faydalarının dışına çıkmak onlar için çok tercih edilir bir durum değildir. Katılımcı 12b “büyük yerin küçük insanı olmaktansa, küçük yerin büyük insanı olurum.” Şeklinde duygularını ifade etmiştir.

Sonuç

Bir taşra kentinin eşrafı ele alınan bu çalışmada, “Eşraf” kavramının günümüz dünyasında geçerliliğini koruyup korumadığı ve eğer geçerli ise bu duruşunun bir statü grubu olarak ele alınıp alınamayacağı araştırılması hedeflenmiştir.

Çalışmanın odak noktasını oluşturan taşra ve eşraf kavramları günümüzde çok kullanılmamaktadır. Ancak toplumsal düzen üzerinden sosyolojik bir çalışma yapmak amacı ile yola çıkıldığında “merkez” bize “taşra”nın varlığını işaret eder. Merkez taşra ile kendini ifade imkânı bulur. Bu nedendir ki taşrayı anlamak ve aktarmak sosyolojik açıdan oldukça önemlidir.

Taşra denildiğinde ise taşranın kendine has yapısından ve içinde barındırdığı hiyerarşiden bahsetmemek imkânsızdır. Merkez taşrasız var olamayacağı gibi taşrada içinde barındırdığı tabakalaşma olmadan ifade edilemez. Taşradan söz eden her eser taşra yönetimine, taşra eşrafına mutlaka değinir. Taşra da merkezden ayrı olmanın getirisi ile “diğerlerinden farklı”, görece “üst sınıf” bir kesimin toplumsal yapı içinde varlığı kaçınılmazdır. Bu “diğerlerinden farklı” olan statü grubu merkezden uzak olan taşrada halkın fikir aldığı, akıl danıştığı, örnek aldığı bir gruptur. Bu statü grubuna taşra halkı “eşraf” olarak ayırmaktadır. Eşraf, o kentlin sözü geçen, örnek alınan kişileridir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri oldukça yaygın kullanılan eşraf kavramı günümüzde unutulmaya yüz tutmuş durumdadır.

Türkiye’de taşra üzerine yapılan çalışmalar ışığında, taşra eşrafını toplumsal hiyerarşideki sosyal konumları açısından kavramlaştırmak ve bir statü grubu olarak var olup olmadıkları sorusuna cevap aramak bu açıdan çalışmanın merkezini oluşturmuştur. Bu noktada görüşme

yapılan kent eşrafının kendilerini diğerleri ile konumlandırırken vurgu yaptığı “diğerlerinden ayrılma” hali oldukça önemlidir. Eşrafın “dengimiz olan”, “bize yakışan” üzerinden tercihlerini temellendiriyor olması “diğerlerinden ayrılma” halini bize açık şekilde göstermiştir.

Çalışmaya katılan 20 katılımcı ile yapılan görüşmeler; katılımcıların “eşraf” olarak, meslek, ev, mobilya ve giyim tercihlerini “bize yakışan” algısı üzerinden kurdukları gözlenmiştir. Bu noktada, yaşadıkları kentte eşraf olarak kalma çabaları dikkat çekicidir. “Başka yerde oturmak bize yakışmaz”, “herkesin giydiğini giymemiz olmaz” gibi söylemler her görüşmecinin dile getirdiği görüşleridir. Bourdieu’nün ele aldığı sermaye birikimleri bireylerin bu tercihleri yapmalarında oldukça etkilidir. Sahip oldukları kültürel ve toplumsal sermaye etkisi ile bireyler ait oldukları toplumsal konuma göre tercihlerde bulunurlar. Ait oldukları statü grubu onların ne tercih etmesi gerektiğini “ona göre neyin uygun olduğunu” ana hatları ile belirlemektedir. Ama en temelde “diğerlerinden farklı olma” hali yatmaktadır. Taşra olarak değerlendirilen kentin görece daha küçük olması ve bu kent içinde eşraf olarak bilinen ailelerin köklü aileler olması kültürel ve toplumsal sermaye açısından eşraf olmayanlardan daha yüksek bir birikime sahip olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca ekonomik sermaye anlamında da birikim sahibi olma noktasında kentin köklü ailelerinden olmanın etkisi büyüktür. Geçmişten gelen topraklar şehirleşmenin etkisi ile yapılaşmış ve bu durum eşrafa farklı gelir imkânları oluşturmuştur. Toplumsal, kültürel ve ekonomik sermaye birikimlerinin yanı sıra eşraf sembolik sermaye açısından sahip olduğu birikimi “bize yakışan” vurgusu ile ortaya koymaktadır. Eşraf sahip olduğu konumun sembolik dışavurumuna önem göstermekte ve tercihlerini bilinçli ya da bilinçsiz bu noktadan hareketle yapmaktadır.

Çalışmaya başlarken unutulmaya yüz tutmuş bir kavram olarak ele alınan “eşraf” kavramının gündelik hayatta kullanımı azalmış olsa dahi bir statü grubu olarak ele alındığında etkin bir şekilde varlık sürdürdüğü görüşmeler sırasında belirlenmiştir. Eşraf; hem sahip olduğu toplumsal konum hem de köklerinin eskilere dayanıyor olması sebebi ile geçmişten gelen konumunu hala sürdürmektedir. Taşra olarak nitelendirdiği bir kentte yaşamayı tercih etmesini bu “kent eşrafı” olması üzerinden açıklamaktadır. Eşraflığın getirdiği saygınlık ve statü konumu onlar için bu kentte kalma sebepleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Sahip oldukları çevre ve kent genelinde biliniyor olmaları eşraf aileler için kent yaşamını kolaylaştırmaktadır.

Kaynakça

- Alver, K. (2017). *Taşra halleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Bourdieu, P. (1986). "The Forms of Capital", in: Richardson, J. (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1989). *Distinction a Social Critique of The Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Çelik, C. (2017). *Taşrayı Anlamak: Dönüşen Taşra Tasavvuru*, (edt.) Alver, K., Taşra Halleri. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Demir, G. (2019). *Consumption Manifesto of the Gentry in A Small Town in Turkey: Living Room Furniture Preferences in Manisa* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). ODTÜ, Ankara, Türkiye
- Durakbaşı, A., Karadağ, M., & Özsan, G. (2008). *Türkiye’de Taşra Burjuvazisinin Oluşum Sürecinde Yerel Eşrafın Rolü ve Taşra Kentlerinde Orta Sınıflar*. başlıklı TÜBİTAK destekli araştırma projesi raporu. Ankara: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı. Ankara.
- Ergenç, Ö. (1982). Osmanlı Klasik Dönemindeki Eşraf ve Ayan Üzerine Bazı Bilgiler. (ed. İnalçık, H. Göyünç, N. Lowry, W. H. Osmanlı Araştırmaları III), İstanbul.
- Keskin, N. (2007). *Devletin Toprak Üzerinde Örgütlenmesi: Türkiye’de İllerin Yönetimi* (Yayınlanmamış Doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Mağgönül, A. Z. (2006). "Seçkin" Sementin "Seçkin" Sakinleri Teşvikiye-Nişantaşı, İstanbul: Kitabevi Yayınları., İstanbul.
- Marx, K. & Engels, F. (2013). *Alman İdeolojisi*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turner, B. S. (1988). *Status*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Weber, M. (1991). *From Max Weber: Essays in Sociology*. London: Routledge.